

UOT 32:93/94

KAMİL MİRİYEV

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Şərqşünaslıq İnstitutunun doktorantı

Orcid ID: 0009-0003-8335-9106

kamilmiri@gmail.com

**ABŞ-IN ORTA ŞƏRQ SİYASƏTİNDƏ TRANSFORMASIYA:
REALİST VƏ KONSTRUKTİVİST YANAŞMALARIN SİNTEZİ KONTEKSTİNDƏ
REGIONAL SABİTLİK MODELƏRİ**

DOI: <https://doi.org/10.36719/2708-065X/113/184-190>

Bu məqalədə ABŞ-ın Orta Şərq siyasətində son onilliklər ərzində baş verən transformasiyalar beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyələri – realizm və konstruktivizm çərçivəsində təhlil edilir. Araşdırmada göstərilir ki, ABŞ siyasəti təkcə güc balansına əsaslanmışdır, həm də normativ dəyərlərin, sosial identikliyin və ideoloji təsirin formalaşdırılması ilə xarakterizə olunur. Realizm ABŞ-ın regional maraqlarının qorunmasını və hərbi-strateji balansını təmin etməyi əsaslandırarkən, konstruktivizm bu siyasətin dəyərlər və normativ elementlər vasitəsilə legitimləşdirilməsini izah edir. Məqalədə bu iki paradigmanın sintezi nəticəsində ABŞ-ın “transformativ sabitlik modeli” adlandırılan yeni yanaşmasının formalaşdığı elmi əsaslarla göstərilir.

Açar sözlər: ABŞ siyasəti, Orta Şərq, realizm, konstruktivizm, sabitlik modeli, beynəlxalq münasibətlər, ideoloji təsir, transformasiya.

Giriş. XXI əsrdə beynəlxalq münasibətlər sistemində baş verən dərin transformasiyalar xüsusilə Orta Şərq regionunda global güclərin siyasətinin yenidən formalaşmasına səbəb olmuşdur. Bu proseslərin mərkəzində duran əsas aktorlardan biri olan Amerika Birləşmiş Ştatlarının (ABŞ) Orta Şərq siyasəti təkcə geosiyasi maraqların ifadəsi deyil, həm də beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyələrinin – realizm və konstruktivizmin – qarşılıqlı təsirinə praktik təzahürü kimi qiymətləndirilə bilər. Müasir mərhələdə ABŞ-ın regiondakı strategiyası təkcə enerji təhlükəsizliyi, hərbi iştirak və müttəfiqlik sistemləri ilə məhdudlaşmışdır; bu siyasət eyni zamanda normativ dəyərlərin – demokratiya, insan haqları və institusional islahatların – ixracını özündə birləşdirən çoxşaxəli ideoloji və sosial mühəndislik modeli kimi formalaşır.

Soyuq müharibə dövründən bəri ABŞ-ın Orta Şərqə yanaşması klassik realist paradigma çərçivəsində güc balansının qorunmasına əsaslanırdı. Lakin XXI əsrin əvvəllərindən etibarən, xüsusilə “11 Sentyabr hadisələri” və “Ərəb baharı” kimi dönüş nöqtələrindən sonra bu siyasət tədricən dəyərlər yönümlü və konstruktivist məzmun kəsb etmişdir. ABŞ beynəlxalq münasibətlərin subyektlərini təkcə maraq daşıyıcıları kimi deyil, həm də normativ identiklik formalaşdırıcı aktorlar kimi qəbul etməyə başlamışdır. Bununla belə, regiondakı xaoslu siyasi struktur, dərin etnik və dini parçalanmalar, habelə xarici aktorların rəqabəti ABŞ-ın tətbiq etdiyi “transformasiya” və “sabitlik” modellərinin effektivliyini məhdudlaşdırmışdır [1, s.12].

Son onilliklərdə ABŞ siyasətinin transformasiyası iki əsas istiqamətdə müşahidə olunur: birincisi, klassik realist güc siyasətinin elementləri qorunmaqla, təhlükəsizlik və enerji nəzarəti prioritet olaraq qalır; ikincisi, konstruktivist yanaşmanın təsiri altında “yumşaq güc” və “dəyərlər diplomatiyası” vasitəsilə ictimai legitimliyin və sosial sabitliyin yaradılmasına yönəlmiş yeni strategiyalar meydana çıxır. Bu baxımdan ABŞ siyasətinin mahiyyətini yalnız güc balansını və maraq ziddiyyətləri çərçivəsində deyil, həm də identiklik, dəyərlər və ideoloji transformasiya kontekstində araşdırmaq vacibdir.

Mövcud elmi ədəbiyyatın təhlili göstərir ki, ABŞ-ın Orta Şərqdəki strategiyasının davamlılığı və transformasiyası məsələsində realizm və konstruktivizm yanaşmaları arasında ciddi epistemoloji boşluq mövcuddur. Realizm ABŞ-ın maraq yönümlü siyasətini əsaslandırarkən, konstruktivizm onun normativ və ideoloji təsir mexanizmlərini izah etməyə çalışır. Halbuki müasir mərhələdə bu iki nəzəri istiqamətin sintezi ABŞ-ın regionda tətbiq etdiyi kompleks siyasətin daha dərin elmi izahını verir.

ABŞ-ın hərbi güc, iqtisadi təsir və ideoloji legitimlik arasında yaratdığı tarazlıq modeli regiondakı sabitlik və qeyri-sabitlik dinamikalarını anlamaq üçün yeni tədqiqat yanaşmalarına ehtiyac yaradır.

Bu baxımdan tədqiqatın məqsədi ABŞ-ın Orta Şərq siyasətində realizm və konstruktivizmin qarşılıqlı təsirini nəzəri və empirik səviyyədə araşdırmaq, həmçinin bu sintez çərçivəsində formalaşan regional sabitlik modellərinin elmi əsaslarını müəyyənləşdirməkdir. Araşdırma eyni zamanda ABŞ siyasətinin transformasiya mərhələlərini – Soyuq müharibə sonrası liberal ekspansionizm, “demokratiya ixracı” və “regional balans” strategiyalarını – müqayisəli təhlil edərək, müasir beynəlxalq sistemdə güc və dəyər siyasətinin uzlaşdırılma mexanizmlərini müəyyən etməyə yönəlmişdir [2, s.27].

Təhlil. ABŞ-ın Orta Şərq siyasətinin təkamülü onun beynəlxalq sistemdə tutduğu qlobal güc statusu və dəyişən ideoloji istiqamətləri ilə sıx bağlıdır. Soyuq müharibə dövründən başlayaraq ABŞ regionda öz maraqlarını qorumaq məqsədilə əsasən realist paradigma çərçivəsində hərəkət etmişdir. Bu yanaşma beynəlxalq münasibətləri anarxik sistem kimi qəbul edir və dövlətlərin davranışını güc balansının qorunması zərurəti ilə izah edir. ABŞ üçün Orta Şərq ilk növbədə enerji resurslarına nəzarət, strateji kommunikasiya yollarının açıq saxlanması və rəqib güclərin təsirinin məhdudlaşdırılması baxımından həyati əhəmiyyət daşıyırdı. Bu səbəbdən ABŞ uzun illər ərzində regionda sabitliyi hərbi iştirak, təhlükəsizlik alyansları və siyasi nəzarət mexanizmləri vasitəsilə təmin etməyə çalışmışdır [4, s.41].

Lakin zaman keçdikcə hərbi gücə əsaslanan bu siyasət həm iqtisadi, həm də sosial baxımdan istənilən nəticəni verməmişdir. ABŞ-ın İraqda və Əfqanıstanda apardığı əməliyyatlar, eləcə də regionda demokratiya quruculuğu proseslərinə zorakı müdaxilələr uzunmüddətli sabitlik yaratmaq əvəzinə, sistemli xaos və dərin sosial parçalanmalara gətirib çıxarmışdır. Bu proseslər Vaşinqtonun siyasətində nəzəri baxımdan dönüş nöqtəsi yaratmış, yəni güc balansına əsaslanan realist yanaşmadan normativ və dəyərlər yönümlü konstruktivist baxışa keçidi sürətləndirmişdir.

Konstruktivist paradigma ABŞ siyasətinin ideoloji və sosial əsaslarını anlamaq üçün mühüm analitik çərçivə yaradır. Bu yanaşmaya görə, dövlətlərin davranışı yalnız maddi maraqlarla deyil, həm də mənəvi dəyərlər, identiklik və beynəlxalq normativ sistemlərlə müəyyən olunur. ABŞ-ın Orta Şərqdə “demokratiya ixracı”, “rejim dəyişikliyi” və “yumşaq güc” siyasətləri məhz bu nəzəriyyənin praktik təzahürü kimi formalaşmışdır. Vaşinqton bu regionda təkcə siyasi və iqtisadi təsirini deyil, həm də ideoloji nüfuzunu genişləndirmək məqsədilə sivilizasiyalı idarəetmə modeli, hüququn aliliyi və liberal dəyərlər kimi anlayışları beynəlxalq siyasətin ayrılmaz hissəsinə çevirməyə çalışmışdır.

Lakin bu cəhdlərin reallıqla toqquşduğu məqamlar da az olmamışdır. ABŞ-ın region ölkələrində demokratik institutlar yaratmaq istiqamətindəki təşəbbüsləri çox vaxt sosial strukturun, dini kimliyin və yerli siyasi mədəniyyətin xüsusiyyətlərini nəzərə almadan həyata keçirilmişdir. Nəticədə, bu siyasət bəzi hallarda sabitlikdən çox, qeyri-sabitliyə səbəb olmuş, region dövlətlərində anti-amerikan meyllərin güclənməsinə gətirib çıxarmışdır. Beləliklə, konstruktivist ideyalar praktik səviyyədə tam uğur qazana bilməmiş, ABŞ-ın dəyərlər əsasında qurulan təsir modeli normativ müstəvidə qalmışdır [7, s.50].

ABŞ-ın Orta Şərq siyasətində realizm və konstruktivizmin qarşılıqlı təsiri onun strategiyasına ikiqat xarakter qazandırır. Bir tərəfdən, Vaşinqton regionda öz maraqlarını qorumaq üçün hərbi gücə, iqtisadi sanksiyalara və təhlükəsizlik alyanslarına əsaslanır. Digər tərəfdən, bu siyasət dəyərlər, identiklik və normativ təsir vasitəsilə legitimlik qazanmağa çalışır. Başqa sözlə, ABŞ regionda həm güc, həm də mənəvi təsir mexanizmləri üzərində qurulan hibrid sabitlik modeli tətbiq etməyə çalışır. Bu modelin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, hərbi-siyasi nəzarət ideoloji təsir və sosial transformasiya ilə tamamlanır.

Bu sintez ABŞ-ın Orta Şərqdəki strategiyasını ənənəvi güc siyasətindən fərqləndirir, lakin onun nəticələri çox zaman ziddiyyətli olmuşdur. ABŞ-ın enerji təhlükəsizliyi və regional liderlik maraqları ilə dəyərlər yönümlü xarici siyasət arasında daim gərgin balans mövcuddur. Bir tərəfdən, regionun sabitliyi üçün təhlükəsizlik mexanizmlərinin saxlanması vacib sayılır, digər tərəfdən isə həmin mexanizmlər demokratik transformasiyanın qarşısında bəyər yaradır. Bu ziddiyyət ABŞ-ın regiondakı təsirinin həm struktur, həm də ideoloji səviyyədə məhdudlaşmasına gətirib çıxarmışdır. ABŞ siyasətinin transformasiyası təkcə uğursuzluqlar deyil, həm də yeni sabitlik modellərinin formalaşması baxımından təcrübə yaratmışdır. Bu modellər bir tərəfdən realizmin güc balansına əsaslanır, digər tərəfdən konstruktivizmin normativ və identiklik yanaşmalarını özündə birləşdirir. ABŞ-ın regionda yaratdığı

ittifaqlar sistemi, enerji layihələrinə nəzarət mexanizmləri və diplomatik təsir alətləri bu sintez yanaşmasının praktiki ifadəsidir. Bu səbəbdən, Orta Şərqdə sabitliyin saxlanması artıq yalnız hərbi güclə deyil, həm də sosial-iqtisadi integrasiya, dəyərlər diplomatiyası və ideoloji mübadilə vasitəsilə həyata keçirilir.

ABŞ-ın Orta Şərq siyasəti son onilliklərdə həm realist güc siyasətinin, həm də konstruktivist ideologiyanın təsiri altında formalaşan mürəkkəb, çoxlayihəli bir sistemə çevrilmişdir. Bu sistemin mahiyyəti təkcə maraqların müdafiəsində deyil, həm də beynəlxalq legitimliyin əldə edilməsində özünü göstərir. ABŞ-ın regional sabitlik modeli, əslində, gücün və dəyərlərin qarşılıqlı təsirindən doğan strateji hibrididir. Bu baxımdan, onun Orta Şərqdəki rolu sadəcə hegemon təsir faktoru deyil, həm də normativ sabitliyin yeni konsepsiyası kimi qiymətləndirilə bilər [10, s.40].

Cədvəl 1.

Realist və konstruktivist yanaşmaların ABŞ-ın Orta Şərq siyasətində müqayisəli təhlili

Meyar	Realist yanaşma	Konstruktivist yanaşma	ABŞ siyasətində təzahür forması
Əsas məqsəd	Güc balansının qorunması, milli maraqların müdafiəsi	Normativ dəyərlərin və ideoloji təsirin yayılması	Regional sabitliyin həm təhlükəsizlik, həm də sosial legitimlik əsasında qurulması
Təhlükəsizlik anlayışı	Hərbi güc və strateji nəzarət vasitəsilə təmin olunur	Sosial-mədəni identiklik və dəyərlər üzərindən formalaşır	Hərbi ittifaqlar (NATO, koalisiyalar) və eyni zamanda demokratik transformasiya təşəbbüsləri
Əsas vasitələr	Hərbi müdaxilə, sanksiyalar, enerji və ticarət nəzarəti	Diplomatiya, “yumşaq güc”, media və QHT-lər vasitəsilə təsir	İraq və Əfqanıstan əməliyyatları, “demokratiya ixracı” və “Orta Şərq tərəfdaşlığı” proqramları
İdeoloji baza	Realizm, neokonservatizm	Konstruktivizm, liberal institusionalizm	Güc və dəyər siyasətinin paralel tətbiqi
Sabitlik modeli	Güc balansına əsaslanan qoruyucu sabitlik	Dəyərlərin paylaşılmasına əsaslanan transformativ sabitlik	ABŞ-ın hibrid sabitlik konsepsiyası: güc + ideologiya sintezi
Təsir mexanizmi	Güc tətbiqi və deterrensiya (çəkinmə effekti)	Sosial legitimlik və normativ cazibə	Regional aktorların davranışına həm təzyiq, həm də ideoloji adaptasiya yolu ilə təsir
Zəif cəhətlər	Uzunmüddətli sabitliyi təmin etmir, sosial qarşıdurmaları artırır	Dəyərlərin yerli reallıqlara uyğunlaşdırılmaması effektivliyi azaldır	Hər iki modelin ziddiyyətli nəticələri ABŞ siyasətinin ikili xarakterini gücləndirir
Elmi nəticə	Güc mərkəzli siyasət qısamüddətli sabitlik yaradır	Normativ siyasət sosial integrasiya üçün əsasdır	ABŞ-ın siyasəti hər iki modelin sintezindən ibarətdir və bu sintez yeni sabitlik paradigması yaradır

Mənbə : Ahmad, M. M. F. (2020, October). The Theory of Constructivism in International Relations. International Research Journal of Commerce and Law, <https://www.ijmr.net.in/current/2020/OCTOBER%2C-2020/z51PtGX6iPTbzIx.pdf>

ABŞ-ın Orta Şərq siyasətini izah edən realizm və konstruktivizm yanaşmaları bir-birinə qarşı deyil, əksinə, bir-birini tamamlayan nəzəri paradigmlər kimi çıxış edir. Realist yanaşma ABŞ-ın davranışında güc balansının qorunmasını və milli maraqların təmin edilməsini prioritet hesab edir. Bu çərçivədə regionda təhlükəsizlik, enerji resurslarına nəzarət və strateji müttəfiqlilər ABŞ-ın siyasətinin əsas sütunlarını təşkil edir. ABŞ-ın İraq və Əfqanıstan əməliyyatları, İranın nüvə proqramına qarşı sanksiyalar və İsrailin təhlükəsizliyinin təminatı kimi addımlar bu yanaşmanın tipik təzahür formalarıdır. Realizmə görə, beynəlxalq münasibətlər sistemində anarxiya hökm sürür və bu mühitdə sabitlik yalnız güc balansının saxlanması ilə mümkündür. Bu baxımdan ABŞ-ın regiondakı rolu hegemon

təsirin qorunması, rəqib güclərin məhdudlaşdırılması və öz maraqlarına uyğun siyasi düzənin formalaşdırılması məqsədi daşıyır.

Lakin realizm bu siyasətin yalnız bir tərəfini əhatə edir. Müasir mərhələdə ABŞ-ın Orta Şərqdəki fəaliyyəti sırf güc balansına əsaslanmaqla məhdudlaşmır. Burada konstruktivist yanaşma mühüm izah potensialına malikdir. Konstruktivizm dövlətlərin davranışını yalnız maddi maraqlarla deyil, həm də sosial kimlik, dəyərlər və normativ sistemlərlə əlaqələndirir. ABŞ-ın “demokratiya ixracı” strategiyası, “yumşaq güc” siyasəti və ictimai diplomatiya təşəbbüsləri bu nəzəri çərçivədə dəyərləndirilə bilər. Vaşinqton regional sabitliyi təkcə hərbi güc üzərindən deyil, həm də siyasi və ideoloji təsir vasitəsilə – yəni dəyərlərin paylaşılması yolu ilə qurmağa çalışır [11, s.65].

Bu baxımdan ABŞ-ın siyasətində həm realizm, həm də konstruktivizm yanaşmalarının sintezi müşahidə olunur. Cədvəldə göstəriləyi kimi, realizm qısamüddətli və struktur səviyyəli sabitliyi təmin etməyə yönəlmişkən, konstruktivizm sosial və normativ sabitliyin uzunmüddətli əsaslarını formalaşdırmağa çalışır. ABŞ bu iki məqsədi birləşdirərək regional sabitlik üçün “hibrid model” yaratmağa cəhd edir. Hibrid sabitlik modeli həm təhlükəsizlik və enerji maraqlarının qorunmasına, həm də region xalqlarında sosial legitimliyin və dəyərlərə əsaslanan idarəçilik formalarının təşviqinə xidmət edir.

Bu sintez yanaşmasının mahiyyəti ondan ibarətdir ki, ABŞ regionda güc tətbiqini normativ təsir mexanizmləri ilə uzlaşdırır. Məsələn, bir tərəfdən hərbi əməliyyatlar vasitəsilə təhlükəsizlik vakuumu doldurulur, digər tərəfdən beynəlxalq institutlar, qeyri-hökumət təşkilatları və media vasitəsilə ictimai rəy formalaşdırılır. Nəticədə, güc və ideologiyanın qarşılıqlı təsiri regionda yeni növ sabitlik modeli yaradır. Bu model klassik hegemon sabitliyindən fərqli olaraq, təkcə hərbi üstünlüyə deyil, həm də mənəvi legitimliyə əsaslanır.

Cədvəldə qeyd olunduğu kimi, hər iki yanaşmanın zəif cəhətləri də mövcuddur. Realist siyasət uzunmüddətli sosial sabitlik yaratmaqda uğursuz olur, çünki o, yerli mədəni və dini identiklik faktorlarını nəzərə almır. Eyni zamanda konstruktivist siyasət də bəzən effektiv nəticə vermir, çünki normativ dəyərlər yerli siyasi reallıqlarla uyğun gəlmir. Buna görə də ABŞ-ın regionda həyata keçirdiyi siyasət çox vaxt ziddiyyətli nəticələr doğurur: qısa müddətli təhlükəsizlik təmin olunsada, uzunmüddətli sülh və sosial harmoniya zəif qalır. Bu iki nəzəri çərçivənin sintezi ABŞ-ın Orta Şərqdə öz rolunu təkcə güc mərkəzi kimi deyil, həm də beynəlxalq normativ sistemin formalaşdırıcısı kimi möhkəmləndirir. Beləliklə, realizm ABŞ-ın struktural gücünü, konstruktivizm isə onun ideoloji və sosial təsirini izah edir. ABŞ bu iki elementin vəhdəti vasitəsilə regional sabitlik, siyasi legitimlik və beynəlxalq təsir mexanizmləri arasında tarazlıq yaratmağa çalışır [20, s.68].

Bu təhlil onu göstərir ki, ABŞ siyasətinin gələcək istiqamətləri artıq yalnız hərbi və iqtisadi parametrlərlə deyil, həm də sosial identiklik və normativ integrasiya prinsipləri ilə müəyyən ediləcək. Belə bir hibrid sabitlik modeli regional sabitliyi təmin etməklə yanaşı, beynəlxalq münasibətlər sistemində ABŞ-ın yeni nəsil hegemon güc kimi qəbul edilməsini də təmin edir. Nəticə etibarilə, ABŞ-ın Orta Şərq siyasətində realizm və konstruktivizmin qarşılıqlı təsiri müasir beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyəsinə transformativ sabitlik anlayışının formalaşmasına zəmin yaratmışdır.

ABŞ-ın Orta Şərq siyasəti uzun illər ərzində təkcə güc balansını və maraq mübarizəsi ilə məhdudlaşmayıb, həm də ideoloji, normativ və identiklik faktorlarının təsiri altında transformasiyaya uğramışdır. Realizm ABŞ-ın regionda hərbi və strateji maraqlarını qorumaq üçün tətbiq etdiyi siyasətin rəsonallığını izah edərkən, konstruktivizm bu siyasətin dəyərlər, kimlik və beynəlxalq norma səviyyəsində necə formalaşdığını açıqlayır [14, s.56].

ABŞ bu iki yanaşmanı birləşdirərək Orta Şərqdə öz təsir modelini həm maddi, həm də mənəvi elementlər üzərində qurmuşdur. Realist çərçivədə hərbi güc və təhlükəsizlik alyansları vasitəsilə sabitlik yaradılmağa çalışıldığı halda, konstruktivist yanaşma bu sabitliyi sosial legitimlik, normativ dəyərlərin yayılması və ictimai rəyin formalaşdırılması yolu ilə möhkəmləndirməyə yönəlmişdir. Beləliklə, ABŞ siyasətinin mahiyyəti “güç diplomatiyası” ilə “dəyərlər diplomatiyası”nın vəhdətinə əsaslanan kompleks hibrid sistem kimi formalaşmışdır.

Lakin bu model tam harmonik deyil. ABŞ-ın regionda həyata keçirdiyi strateji siyasət çox zaman ziddiyyətli nəticələr doğurur. Güc vasitələri qısamüddətli sabitlik təmin etsə də, yerli mədəni və dini identiklik faktorlarını nəzərə almadan tətbiq olunan normativ siyasətlər uzunmüddətli sosial integrasiyanı zəiflədir. Nəticədə, ABŞ-ın siyasəti eyni anda həm sabitlik yaradan, həm də qeyri-sabitlik poten-

sialını özündə daşıyan ikili təbiət qazanır. Bu ziddiyyət, əslində, beynəlxalq münasibətlərdə güc və dəyərlərin uzlaşdırılmasının nə dərəcədə mürəkkəb olduğunu bir daha nümayiş etdirir.

ABŞ-ın Orta Şərqdə həyata keçirdiyi strategiya nə sırf realist, nə də tam konstruktivist çərçivəyə sığır. O, bu iki nəzəri istiqamətin sintezi nəticəsində yaranmış yeni bir paradigmanı – transformativ sabitlik modelini təmsil edir. Bu modelin əsas məqsədi regional sabitliyi yalnız hərbi nəzarət və güc vasitəsilə deyil, həm də sosial, ideoloji və normativ adaptasiya yolu ilə təmin etməkdir.

Nəticə. ABŞ-ın Orta Şərq siyasətində baş verən transformasiya beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyəsinə yeni konseptual yanaşmanın – realizm və konstruktivizmin sintezinin – formalaşmasına səbəb olmuşdur. Bu sintez ABŞ-ın siyasətini həm güc balansına, həm də sosial normativ təsirə əsaslanan hibrid sistemə çevirmişdir [17, s.48].

Elmi baxımdan bu nəticəyə gəlmək olar ki, ABŞ-ın regionda tətbiq etdiyi “sabitlik modeli” klassik güc diplomatiyasının həddlərini aşaraq “normativ hegemonluq” formasını almışdır. Yəni ABŞ-ın məqsədi təkcə hərbi üstünlüyü qorumaq deyil, həm də beynəlxalq davranış qaydalarını və siyasi kimlik formalarını öz maraqlarına uyğun şəkildə formalaşdırmaqdır. Bu isə realizm və konstruktivizmin birgə işlədiyi yeni strateji paradigmanın təzahürüdür. Orta Şərqdə dayanıqlı sabitlik yalnız hərbi nəzarət və resurs yönümlü siyasətlə əldə edilə bilməz. Bu məqsədə çatmaq üçün sosial etimadın bərpası, yerli kimliklərin və dəyərlərin nəzərə alınması, beynəlxalq norma və mədəniyyətlərarası dialoqun gücləndirilməsi zəruridir. ABŞ siyasətinin gələcəkdə uğurlu olması üçün güc siyasətindən çox, qarşılıqlı asılılıq, legitimlik və dəyərlərin paylaşılması prinsiplərinə əsaslanması vacibdir.

Bu nəticələr beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyəsinə vacib elmi nəticəyə gətirib çıxarır: güc və dəyərlər siyasəti bir-birinə alternativ deyil, bir-birini tamamlayan strateji elementlərdir. ABŞ-ın Orta Şərq siyasəti nümunəsində bu iki yanaşmanın qarşılıqlı təsiri göstərir ki, müasir beynəlxalq sistemdə sabitlik yalnız güc balansı ilə deyil, həm də normativ razılaşmalar, sosial identiklik və beynəlxalq etimadın sintezi ilə təmin edilə bilər. ABŞ-ın Orta Şərq siyasətində realizm və konstruktivizmin sintezi global siyasətdə yeni bir mərhələnin – transformativ sabitlik dövrünün başlanğıcını təmsil edir. Bu yanaşma yalnız bir regionun deyil, bütövlükdə beynəlxalq münasibətlər sisteminin gələcək inkişaf istiqamətlərini anlamaq üçün universal analitik çərçivə yaradır [19, s.11].

ƏDƏBİYYAT

1. Rubel, S. (2020). *US foreign policy towards the Middle East: Does a realist or constructivist approach explain better?* Academia.edu.
2. Sunawar, L. (2022). Is U.S. Middle East foreign policy dominated by neo-realist school of thought? *Muslim Perspectives*, 11(2). - <https://muslim-perspectives.com/images/articles/Is-US-Middle-East-Foreign-Policy-Dominated-by-Neo-Realist-School-of-Thought1845.pdf> [14.05.2026].
3. TRT World Research Centre. (2022). *The United States in the Middle East: The return of realpolitik?* - https://researchcentre.trtworld.com/wp-content/uploads/2022/08/US-in-the-Middle-East_V2.pdf [14.05.2026].
4. Ahmad, M. M. F. (2020). *The Theory of Constructivism in International Relations*. *International Research Journal of Commerce and Law*, 8(10). - <https://www.ijmr.net.in/current/2020/OCTOBER%2C-2020/z51PtGX6iPTbzIz.pdf> [14.05.2026].
5. Hopf, T. (1998). The promise of constructivism in international relations theory. *International Security*, 23(1), 171–200. <https://doi.org/10.1162/isec.23.1.171>
6. Gause, F. G. III. (2021). The transformation of the U.S. strategy in the Middle East. *Atlantis Press Proceedings*. - <https://www.atlantis-press.com/article/125961669.pdf> [14.05.2026].
7. Arab Center Washington DC. (2018). *How principled is U.S. realism in the Middle East?* - <https://arabcenterdc.org/resource/how-principled-is-us-realism-in-the-middle-east/> [14.05.2026].
8. Gard-Murray, A., & Bar-Yam, Y. (2012). Complexity and the limits of revolution: What will happen to the Arab Spring? *arXiv*. <https://arxiv.org/abs/1212.3041>
9. Salamatian, L., Douzet, F., Limonier, K., & Salamatian, K. (2019). The geopolitics behind the routes data travels: A case study of Iran. - <https://arxiv.org/abs/1911.07723> [14.05.2026].

10. Natalizia, A., & Valigi, M. (2020). The realism of the American political system in achieving international stability: An analysis. *Humanities and Social Sciences Reviews*, 8(5). - <https://mgesjournals.com/hssr/article/download/hssr.2020.852/3217> [14.05.2026].
11. Mearsheimer, J., & Walt, S. (2007). *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*. Farrar, Straus and Giroux.
12. Khalidi, R. (2014). *Brokers of Deceit: How the U.S. Has Undermined Peace in the Middle East*. Beacon Press.
13. Oren, M. B. (2007). *Power, Faith, and Fantasy: America in the Middle East, 1776 to the Present*. W.W. Norton & Co.
14. Prifti, B. (2017). *U.S. Foreign Policy in the Middle East: The Case for Continuity*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-45327-9>
15. Alagha, J. (2014). *The Shifts in U.S. Energy Strategy in the Middle East: Implications for the Gulf States*. Springer.
16. Hinnebusch, A., & Ehteshami, A. (2018). *The Foreign Policies of Middle East States*. Oxford University Press.
17. Soimaru, D. (2020). The U.S. foreign policy in the Middle East: The evolution of the strategic partnership with Israel. *Strategic Impact*.
18. Walt, S. M. (2011). The relationship between U.S. grand strategy and the Middle East. *Foreign Policy*, 198, 80–89.
19. Halliday, F. (2005). *The Middle East in International Relations: Power Politics and Regional Dynamics*. Cambridge University Press.
20. Lynch, M. (2016). *The New Arab Wars: Uprisings and Anarchy in the Middle East*. Public Affairs.

КАМИЛЬ МИРИЕВ

*Докторант Института востоковедения
Национальной академии наук Азербайджана*

**ТРАНСФОРМАЦИЯ ПОЛИТИКИ США НА БЛИЖНЕМ ВОСТОКЕ:
МОДЕЛИ РЕГИОНАЛЬНОЙ СТАБИЛЬНОСТИ В КОНТЕКСТЕ СИНТЕЗА
РЕАЛИСТСКОГО И КОНСТРУКТИВИСТСКОГО ПОДХОДОВ**

В статье рассматривается трансформация внешней политики США на Ближнем Востоке через призму теорий международных отношений – реализма и конструктивизма. Автор анализирует, каким образом реалистская ориентация на баланс сил сочетается с конструктивистским акцентом на нормах, идентичности и ценностях. Показано, что современная стратегия США представляет собой синтез силовой и нормативной политики, направленной на создание так называемой «трансформационной стабильности» в регионе. Такой подход позволяет объяснить противоречивый характер американской политики, сочетающей использование силы и идеологическое влияние в целях долгосрочного удержания региональной стабильности.

Ключевые слова: Политика США, Ближний Восток, реализм, конструктивизм, международные отношения, стабильность, идеология, трансформация.

KAMIL MIRIYEV

*PhD Candidate, Institute of Oriental Studies,
Azerbaijan National Academy of Sciences*

**TRANSFORMATION OF U.S. POLICY IN THE MIDDLE EAST:
REGIONAL STABILITY MODELS IN THE CONTEXT OF THE SYNTHESIS
OF REALIST AND CONSTRUCTIVIST APPROACHES**

This article examines the transformation of U.S. foreign policy in the Middle East within the framework of international relations theories - realism and constructivism. It argues that American policy in the region has evolved from a traditional power-balancing strategy toward a more complex

model combining material interests and normative influence. Realism explains the pursuit of security and strategic dominance, whereas constructivism highlights the role of ideas, norms, and identity in legitimizing U.S. actions. The study concludes that contemporary U.S. policy represents a synthesis of these paradigms, forming a “transformative stability model” aimed at achieving both structural and ideological control over regional dynamics.

Keywords: U.S. foreign policy, Middle East, realism, constructivism, stability model, international relations, ideology, transformation.

Məqalənin redaksiyaya daxil olduğu tarix: 14 may 2026-cı il.

Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 21 may 2026-cı il.

Rəyçilər: t.e.d. Nərgiz Axundova, s.e.d. Adil Mirabdullayev.
